

KERTINĖ
PARAŠTĖŠvietimo ministro
pakeitimo pamoka

Nespecialistui atrodo, kad švietimas reiškia jaunimo ne tik mokymą, bet ir auklėjimą. Del pastarojo gairių ir yra visokių nuomonių. Pavyzdžiui, JAV viešosiose mokyklose beveik neperduodamos etinės ar moralinės vertybės, nes kraštas nėra sutaręs, kokią bendrą ideologiją pristatyti savo jaunimui. Kadangi nesutaria, tai beveik jokių vertybių tos mokyklos ir neskleidžia. Del to mokinių auklėjimas, ypač didmiesčių mokyklose, beveik neegzistuoja. Del jaunimo mokymo Amerikoje vieni tėvai nori turėti sprendžiamą žodį atskiros valstijoje, o kiti nori, kad viskas būtų švietimo vadybos nustatyta visam kraštui.

Pastaraisiais laikais iškilo daug ginčų, net dėl to mokyti iš istorijos ar literatūros. Yra tėvų iš amerikiečių gyventojų mažumų, kaip afrikietiškos ar Lotynų Amerikos kilmės, kurie reikalauja, kad nesvarbu ar vaikams pristatomas autorius yra pasaulinio pripažinimo lygio, tik svarbu, kad jis yra "jų" žmogus. Sako, ne taip svarbu mokyti europiečių dominuojančią istoriją ir literatūrą, nors ir ji būtų pripažinta klasikine. Svarbiau reikalauja, kad mažumų vaikai didžiulius savųjų, kad ir antrašius vertės, kūrinius ar įvykius.

Lietuvoje pasigirsta norai nebrukti jaunimui perdėti tautiškų tekstų, vadinkime, "sovietistinių" vadovėlių. Bet tuo pat metu nepastebime, jog tokioje Prancūzijoje jų gimnazistai skaito apie Napoleoną kaip apie nacionalinį herojų, o vokiečiai didžiulius savo Bismarck'us.

Švietimo klausimai užtat negali būti palikti spręsti tik siauram specialistų ratelėje, kada jie liečia daugumą krašto piliečių. Tai tautos ateities klausimai ir visi turi visokias galimybes suprasti ir juos patys vertinti.

Kaip dažnai pasitaiko, mūsų specialistai pasilieka prie imantros kalbos net tada, kada kalba eina apie kiekvieną žmogų liečiantis klausimus. Ekonomistai nemoka išsireikšti taip, kad liaudis juos suprastų, o švietimo žinovai nesiteikia dažnai prabilti politinę, visiems suprantama kalbą. Užtat kartais belieka remti ar tai viena, ar tai

kitą kultūrininką, mokytoją, mokslininką, o ne diskutuoti, tai, ką jie sako. Šis pastas patrys apskundžia ir partijų įnašą į krašto tvarkymo eigą. Pasi-daro nedalykiškos ir viešos diskusijos įvairiais klausimais.

Akademiką Zigimą Zinkevičių pasiūlė būti Švietimo ministru ir jį karštai visada rėmė būrys krikščionių demokratų kaip ypatingai dorą ir patriotišką mokslininką. Sunku būtų buvę rasti politiką, tam jo vertinimai prieštaraujančių. Bet jau tada, prieš daugiau nei metus laiko, iš krikščionių demokratų vadybos buvo siūlyta, kad ministras apie save apsisitaisyti administraciškai sugebančiais padejėjais ir apie krašto švietimą gerai nusimanančiais tarnautojais. Šiuo jau tada išreikštas noras buvimo darbuotojų eilese, kad kai kurie tos srities klausimai būtų plačiai diskutuojami. Susidariusioji artimesnė aplinka apie akademiką Zigimą Zinkevičių siūlė tik pasitikėti jo autoritetu, o keliame dėl švietimo padėties klausimai buvo traktuojami kaip pastangos juo atsikratyti.

Tik dabar pradeda aiškėti, kad buvo daromos didelės klaidos, stengiantis turėti gerą švietimo ministeriją. Pasirodo, kad vieniems rūpėjo būtinai paversti iš krikščionių demokratų šitą ministeriją, o kitiems išlaikyti savo įtaką ministerijoje per profesorių Zigimą Zinkevičių, nesvarbu, kaip jai sektųsi. Net ir tie krikščionys demokratai, kurie norėjo matyti švietimo ministerijoje daugiau reformų ir dėl to siejo, neįvertino tos imantros akcijos, ne tiek prieš profesorius, o iš tikrųjų prieš krikščionių demokratų įtaką ir švietimą. Kaip pradžioje, taip ir pastarosiomis dienomis, jo artimiausi rėmėjai daugiau rūpinosi savo įtakos įtvirtinimu, negu gerais siūlymais, kaip išlaikyti švietimo ministeriją krikščionių demokratų rankose.

Apskritai, profesorius Zigimą Zinkevičių ministeriavimas, kaip visai būtų buvęs geras, jei jis būtų siekęs platesnio savo idėjoms užnugario, kompeten-tingesnės administracijos ir parodęs norą bendrauti ir diskutuoti su kitaip nusiteikusiomis krašto švietimo specialistais, siekiančiais tų pačių tikslų. Jo mokslinis autoritetas ir daly-

kiški argumentai būtų jam laida-ve ne vieną disputą laimė-jimą visuomenėje.

Panašūs ir kitokie apsvaistimai, ginčai ir aistros matyti daugelyje kraštų, kai kalba eina apie jaunimo mokymą, o ypač apie jo auklėjimą. Užtat švietimo srities darbas ir jo kryptis taip labai jaudina ne vieną Lietuvoje.

Profesorių Zigimą Zinkevičių užtariantieji yra nepatenkinti buvusių partinių įtakos situose švietimo reikalų disputuose. Profesorė Ona Voverienė (*Dienovidis*, 98.2.20-26) piktinasi, kad "pedagoginės spaudos laikraščio *Dialogas* redaktorė — Leningrado aukštosios partinės mokyklos absolventė, pavertusi laikraštį antilietuviškos tribūna, ugdančia juozaičiukus ir šlogeriukus; dabar švietimo ministrą puolanti buvusių ministro ir viceministro komanda, dar keletą metų vadovėlių ir mokymo priemonių leidyboje prioritetą teikė 'vaikų ir jauni-mo komunistinio auklėjimo' literatūrai. Stebina šio psichologinio smurto akcijos prieš ministrą agresyvumas ir įžulumas. Intelektualinis mažulėlis, doktorantas, dar nespejęs nei mokytoju, nei mokslininku tapti, prisidengęs Seimo nario mandatu, įsijautė į labai reikšmingą, Jekaterinos laikais Rusijoje suformuotą (beje, Lietuvoje labai populiarią) viršininko modelį 'ja-načialnik, ty durak' (aš viršininkas, tu — kvailys).

Iš šio modelio aukštybių tarimasi galima siūlyti švietimo ir mokslo ministru, habilituotam daktarui, profesoriui, akademikui, pasaulinio mato mokslininkui atsistatydinti, jį įžeidinėja. Chamizmas, netrądamas jokių moralės kontrolės stabdžių, vadinamų sąžine ir elementariausiu padarumu, jau kuris laikas Andriukaicio ir Zuozos lūpomis liejasi iš Seimo tribūnos, ir tai mus visus gasdina. Kur mes einame?"

Tai gan tipingas profesorius gnyneju pasisakymas. Jis, atrodo, nepripažįsta vakarietiško tipo diskusijų apie esamą padėtį, apie švietimo ateities kryptį ir remiasi tik garbingo profesoriaus autoritetu.

Reformos šalininkai ir profesorius ministerijos kritikai, dr. Meiles Lukšienės ir dr. Dariaus Kuolio, sakykime, lūpomis, pasisako (*Draugas*, 98.4.22) neigiamai apie krašto švietimo perkeitimo progresą. Jie taip pat pasirodė gana šališki, vertindami profesorius Zigimą Zinkevičių darbą. Sako, kad "jis nekritiškai pasiklioje maža grupelė patarėjų, tarp kurių nestigo buvusių sovietinio švietimo ideologų, nuoseklių demokratinių švietimo kaitos priešininkų. Beje, ir pats profesorius Zinkevičius neįgė pabrėžti: esu demokratas. Patarėjų įtakojamas, ministras viešai suniekino ilgmetį šimtų žmonių, nuosirdžių Lietuvos patriotų, trūsą."

Algirdo Landsbergio romanas „Kelionė“

IMELDA
VENDRICKAITĖ

Algirdo Landsbergio, žinomo dramaturgo, vertėjo, pirmojo knyga, kuria jis debiutavo literatūros pasaulyje — romanas *Kelionė*. Jis išleistas keleriais metais anksčiau už žymųjį Antano Skėmos romaną *Balta drobule*, dariusį didelę įtaką lietuvių moderniojo romano raidai. *Kelionė* tarsi pranašauja *Baltos drobulės* atsiradimą, atverdama siurrealistinį groteskišką pasaulio vaizdą, vieno, likimo stailę į svetimą aplinką išmesto, savo tapatybės ieškančio herojaus situaciją. Ji steigia išsąjuntą tematinę romano tradiciją. Tai karo išblaškytos kartos, iš lietuviško kaimo idilės (kartais provincialios sostinės) į vakarietiško pasaulio tautų maišatį išblokštos generacijos tragedija, jos atodanga moderniam psichologiniame romane, paveiktame poekspressionizmo, "samoniškos srauto", siurrealistinio srovė. Be šio paveldėtų vertybių krizę išryškinančio aspekto, svarbus ir amžinosios žmogiskumo vertės, universalus gyvenimo prasmės klausimas, gal net aktualesnis tiek Landsbergio, tiek Skėmos kurinių problematikai. Kaip tik ši kryptis, analizuojant romano figūratyvinę raišką, ir būtų svarbiausia.

Užsibrėžus atsikleisti esminius romano *Kelionė* erdvės modeliavimo principus, kurie, regis, yra tiesiogiai susiję su kurinyje "išbandoma" vertių sistema, turime bent keletą žodžių skirti pačiai erdvei sąvokai taip dažnai ir laisvai vartojamai.

Michail Bachtin savo veikale *Laiko ir chronotopo formos chronotopą* ("erdvėlaikio") apibūdina kaip esminį laiko ir erdvės ryšį (terminas buvo įvestas ir įtvirtintas Einšteino reliatyvumo teorijoje). Erdvę, kurios ketvirtasis matas ir yra laikas, galime suprasti kaip formalią turinio plano kategoriją. Neišleidžiant iš akių kiek metaforiško šios sąvokos vartojimo literatūros kurinio analizę būtina pabrėžti erdvės, laiko ir aktorius — personažo, judančio šiam erdvėlaikyje — triadą. Tai paviršinio, figūratyvinio, teksto lygmens kategorijos, kuriomis operuojant kalbama apie gilųjų teksto lygmenų nulemtą pasakojimo raišką. Visa, kas susiję su aktoriaus apibūdinimais, aplinka, į kurią jis, aktorius valia įvedamas, su laiko kaitą žymintiu epizodu derinimu, yra kurinio paviršiniam — figūratyviniam — planui aktualus

(Nukelta į 2 psl.)

Arba kitur: "Jam vadovaujant buvo neracionaliai švaistomos valstybinės lėšos, sudarinėjami sanderiai su prastos reputacijos užsienio aferistais." Duotame pasikalbėjime yra nemažai tiesos, bet ir mažos vertės kritikos detalės.

Lietuvos katalikų moterų sąjungos pirmininkė Gražina Palokienė bus atrodo visgi pataikiusi, įvertindama ministerijos padėtį (*Dienovidis*, 98.2.27), proklamuoja: "Ministru Zigimui Zinkevičiui nelengva.

Vertinama buvo jam kalte už viską, kas nepadarėta per pastaruosius kelis metus švietimo srityje.

Algirdas Landsbergis 1950-ųjų dešimtmėti

Vytauto Maželio nuotrauka

Apie „Kelionės“ autorių po 45-erių metų

Žymus Amerikos lietuvių, čia atvykusių po Antrojo pasaulinio karo, rašytojas, dramaturgas ir mūsų spaudos bendradarbis **Algirdas Landsbergis** gimė 1924 m. birželio 23 d. Kybartuose. Mokslo baigė Vytauto Didžiojo universitetą, Kaune, o toliau kaip karo pabėgėlis — Mainz universitetą, Vokietijoje, ir atvykęs į Ameriką — Columbia universitetą, New York'e. Ilgus metus jis dėstė anglų literatūrą Fairleigh Dickinson universitete, New York valstijoje. Daugiau nei trisdešimt metų jis bendradarbiavo *Draugo* kultūriniam priede. Skaitytojai yra džiaugęsi ir geręję jo „Kertinėms parašėms“, kurias jis pasirašydavo įvairiais inicialais, bet jie visi užmindavo jį patį. Tai buvo šmaikštūs, humoristiški, bet visada kultūringi aptarimai tiek mūsų pačių kultūrinio ir politinio gyvenimo reikšnių, tiek likusio pasaulio. Jie ypač buvo taikūs Lietuvos atgimimo ir Sovietų Sąjungos sugriuvimo laikais.

Viena mūsų skaitytojų karta, kuri dabar, aišku, jau yra gerokai senstėjusi, vis dėlto nėra užmiršusi Algirdo Landsbergio pirmojo

romano — *Kelionė*. Tai galbūt buvo pirmas ir iki Broniaus Radzevičiaus *Priešausio vėskelių* vienintelis „Entwicklungsroman“ lietuvių literatūroje — jaunuolio vidinis vystymasis begimo iš Lietuvos, sovietams užėinant antrą kartą, ir nacių Vokietijos žlugimo fone. Tai buvo labai brangi literatūrinė dovana kaip tik tuo metu labai nuskurdusiam kultūriniam atžilgiam tautos daliai. Ne veltui 1953 metais buvo šiai knygai suteikta „Draugo“ romano premija.

Mes džiaugiamės galedami mūsų skaitytojams pateikti Imeldos Vendrickaitės, nors ir gerokai sutrumpintą, studiją „Algirdo Landsbergio romanas *Kelionė*: erdvės modeliavimas“. Literatūrologės mintys ir romano sklaidą nors ir tą vieną mūsų kartą sugrąžins ten, kur buvome, ir turbūt visą likusį gyvenimą norėjome, kad neturėsime grįžti. O grįžti — kiek to nenorėjome, juk visada grįžtame. I ten, kur pradėjome. Jeigu čia plagijuojame „Keturių kvartetų“ poetą T. S. Eliot, tai kas gi mūsų laikais jo neplagijuoja?... Algirdas Landsbergis šitai supras

Šiame numeryje:

Lietuvos Švietimo ministerijos problemos • Apie Algirdo Landsbergio jaunystės romaną „Kelionė“ Justinui Marcinkevičiui — J. G. Herder premija • Ričardas Šileika — poetas ir fotografas • Ričardas Šileikos eilėraščiai • JAV lietuvių žinynas • Lietuviško jaunimo paroda „Buities ir fantazija“ Čiurlionio galerijoje, Čikagoje

Jei krikščionys demokratai galetų atsukti laikrodį atgal, tai tikriausiai reikalautų, kad jei nepalieka profesoriu Zigimą Zinkevičių ministru, tai tegul prisiima atsakomybę už atemi-mą ministerijos. Tada bent nebūtų reikėję dalyvauti tame kandidatų „vertinimo“ vaidini-me. Gyveni ir mokaisi.

Jonas Pabedinskas

Algirdo Landsbergio romanas „Kelionė“

(Atkelta iš 1 psl.)

žiuos laukias. Atrodytų, vaizduotei, autoriaus originalumui labiausiai paklustanti sritis vargiai nepasiduoda aiškinimui, kiek griežtesnės tipizacijai. Ar galima tiriant šį literatūrinio kūrinio lygmenį išskirti būdingą autoriui erdvės ir joje judančio aktorius kūrinio būdą, principą, kuris vienytų pasirinkto kūrinio vaizdų kaitą, kuris paaiškintų būtent tokio vaizdo atsiradimo paskirtį?

Bandydami apibūdinti Landsbergio romano aktorius ir erdvę, ieškosime to, kas galėtų atskleisti pasakojimo raiškos pagrindą, esminę šio romano vaizdų struktūrą.

Romano erdvės komponavimas atitinka aktorių būsenų slinktis, kurios vyksta dėl įtampos, tvyrantios tarp žmogaus egzistencijai esminių prasmės, beprasmybės, meilės-neapykantos, gėrio-blogio priešybių. Taip romane pradeda kelti po sielos šalį, aktualizuojama „sielos geografija“.

Laiko tėkmę perteikiančiomis bei erdvę modeliujančiomis priemonėmis šiame romane, kaip ir novelėse, dėmesys sutelkiamas į aktorius būsenų kaitą. Kokiu būdu įmanoma pasiekti šio dėmesio perkėlimo nuo išoriškai labai vaizdžios realistiškos iliuzijos (ne veltui daugelis Landsbergio novelių primena kino scenarijų) prie šiuo vaizdu kuriamos aktorius būsenų kaitos, kuri yra romano slenkančių vaizdų ašis, yra tai, kas išvaduoja spalvingą išorę iš trivialumo?

Greitai epizodų kaita, sąrygojama paliginti trumpų savarankiškų atkarpai derinių, ir (nors gana retas) laiko skaidymas, kurį lemia į esantį išveržiantys prisiminimai bei koliaziniai sapnų reginiai, yra svarbi, tačiau ne esminė, greičiau dekoratyvi priemonė vaizdo ir būsenos santykiui reikšti. Kur kas svarbesnė šio reliatyvumo prielaida — vos apčiuopiamas nors gana banalis struktūros buvimas, suteikiantis romano erdvių slinkties antrąją prasmę: versmę: tai nuolatinis būsenų gravitavimas (Gėrio-Blogio, Dangaus-Pragaro lauke. Šios absoliucios priešpriešos, atrodė, randamos bet kokio kūrinio, jei tik jis nurodo į kokią vertių sistemą, sąrangą. Tačiau romano „Kelionė“ atveju sunku atsiremti į koki kitą pamatą, susijusį su žmogaus gyvenimo lūžio, perėjimo, nuosprendžio, kelionės kritinio momentu. Mariaus Katiliškio (*Išėjusiems negrįžti*), Birutės Pukelevičienės (*Aštuoni lapai*), Vinco Ramono (*Laipiai ir bedugnės*), Jurgio Jankaus (*Naktis ant morų*) romanų tematinė gija — taip pat kelionė, tikriausiai bėgimas, pasitraukimas, gimtinės praradimas, tačiau autobiografinis klotas šiuose romanuose sumažina estetinį atstumą, sekmingai išlaikoma Landsbergio *Kelionėje*, būtent dėl šios pamatinės struktūros įvedimo. Minėti romanai vargiai beįsiveržia iš sentimentalio (*Aštuoni lapai*) išėjimo, atsivertimo, negrįžimo (*Išėjusiems negrįžti*) dienoraštinio fiksuojamųjų junginių. *Kelionė* orientuota ne į daugiau ar mažiau autobiografinių įvykių išdėstymą, tarsi siekiant fiksuoti autentiškas asmenines patirtis, turinčias savaimines vėrtes (matyti, iš čia kyla Katiliškio vartojamas dviejų pasakotojų — dalyvio ir stebėtojo išsiskyrimas romane *Išėjusiems negrįžti*). Nors Landsbergio romane vyrauja tie patys motyvai: savi-saugos, išlikimo, bėgimo, išsineštų vertių patikrinimas, iliuzijų praradimo, meilės ir neapykantos išgyvenimai, bet jie per-

Scena iš Algirdo Landsbergio pjesės „Idiotai pasaka“, dabar vaidinamos rusų kalba Vilniaus Rusų dramos teatre. Su šia pjesę trupe 1987-1988 metais gastroliavo Čekijoje ir Minske, Gudijoje. Šiuo metu trupe ruošiasi gastroliuoti Sankt Peterburge ir Soci, Kryme, Ukrainoje. Nuotraukoje matyti „Jaunavedžiai“ Nastasja (Tatjana Liutajeva) ir Rogozinas (Aleksandras Agarkovas) Vilniaus Rusų dramos teatre. Režisierius — Saulius Varnas.

keliami į kitokią plotmę — iš *Kelionės* išskiriamas autoriaus netramdomas sentimentas, pasakotojo kalboje besireiškiantis nesibaigiančiomis švelnybėmis — diminutyvais (Pukelevičienės *Aštuoni lapai*), vidinėje kūrinio sąrangoje — pasakotojų dalyvių (Pukelevičienės, Katiliškio) minėti romanai. Romane *Kelionė* naudojantis tapusiais kone bendrais „išeinančiųjų“ romano erdviniais orientyrais — kelione, pabėgėlių stovyklos, svetimų miestų griuvėsiai, stovyklos, laikinas prieglobstis rūsiuose — pasakojimas koncentruojamas ties „Kito“ asmeniu, ties kalbėjimu apie „Kito“ patirtis ir išgyvenimus.

Jaunas klerikas bando prieštintis žūčiai, pasitraukdamas į Vakarus nuo puolantios rusų armijos. Įtampos kupinas pasitraukimo aplinkybės (sušaudyto tėvo vaizdas, niekieno teritorijoje trumpam atsiradęs vienuolynas), tarsi įprastu, o išties nerimą žadinančių detalių gausa Julius regimoje aplinkoje (tėvo kraujas, šventųjų žaidos vienuolyno paveiksluose, išsiliejusio vyno spalva). Įtampos

efektas kuriamas ne aprašant Julius patiriamas būsenas, o tik nubrėžiant sąsajas tarp aktorius būsenas atspindinčių vaizdų. Skaitytoja tarsi paguodina neišsakytos grėsmingos ateities nuojauta, jis pats bando nusipėti Julius patiriamą baimę, atkurdamas jo būseną iš pokalbio su vyresniu vienuoliu vienuolyno vaizdų, kraupių Julius persekiojančių nužudyto tėvo prisiminimų.

Vokietijoje patekęs į sukarintą gamyklą, kurioje dirba belaisviai ir pabėgėliai, Julius pirmą kartą patiria meilės ir draugystės išbandymus. Jau išvykstant iš tėvynės keltas klausimas apie gyvenimo prasmę, savo tikrąją prigimtį čia virsta klausimu apie meilę, žmogiškumo esmę — taip ir atsakoma, ir suabejojama žmogaus gebėjimu mylėti. Priešinkų stovyklose radęs ir draugų, ir mylimųjų, Julius tarsi paneigia, jog traukiniai ar ideologiniai skirtumai naikina bendrą žmogišką meilės, draugystės, gailestingumo pamatą. Jo draugystė su neįtikėtinai gailestingu, nuolankiu, skriaudėjamu mylinčiu ir jam

atleidžiančiu rusu Grigorijumi ir su žiauriausiu prižiūrėtoju vokiečiu Veisu, liguistai įsimylėjusiu meną, atskleidžia absurdišką Grigorijaus ir Veiso priešybę, kurią palaiko vien fanatiškas Veiso įsitikinimas, kad valia, o ne meilė yra ateities pasaulio pagrindas. Bado ir nemigos kankinamas Julius atranda jaukius Veiso ir jo gražiosios žmonos Tildos namus, kaip priebėgą nuo kankinančios realybės. O Veiso, nerealizavusio savo dailės žinovo, dėstytojo galimybių, monologai apie meną, garsiuosius Renesanso dailininkus Julijų pakylėja virš išsekinto kūno reikmių ir gundymų išduoti draugus (sadištų gydytojų kabinete Julijų bando užverbuoti). Tačiau menas, Veiso tapęs paskutine jo gyvenimo verte ir prasmę patvirtinančia instancija, Julijui tėra žmogaus, siekiančio grožio ir gero, apraška. Julius priešingai savo draugui, nepasitenkina estetinė meno pagava. Jis ieško grožio tikslo, gėriui, žmogiškumui taraujančio grožio prasmės. Julius ieškojimai nenutrūksta ir po išsivadavimo, apsivertus pasaulio galingųjų pozicijoms. Matydamas savo likimo draugų žūtį, buvusių prižiūrėtojų pažeminimą ir kančią, tragišką belaisvių rusų likimą, jis aiškiai suvokia laisvės, gyvybės, vilties kainą. Jo bėgimas nuo mirties nešantis rusų armijos virsta nebe mirties baimės genamo bėgio traukimusi, o savo laisvę, orumą, tikėjimą saugančio žmogaus pasirinkimu gyventi, net ir patyrus kančios ir mirties beprasmybę.

Čia įgyjama pakankama „meninė perspektyva“, atstumas tarp asmeninių autorius patirties ir jų transformacijų kūrinio struktūroje. Todėl žmogaus gyvybės vertė, asmens orumo išlaikymas naikinančioje aplinkoje, įvykių ir elgesio normų prasmės bei meilės ir tyrumo paieškos *Kelionėje* įgauna daugiau svarbos, nors yra mažiau deklaruojamos, o praradimų skausmas ir žmogaus artumo, tėvų ilgesys vos prasi-veržia pro aktorius sapnų ar klaidesių vaizdus. Čia ieškoma jau ne tautinio identiteto, o žmogaus prigimties ištakų, ilgiam „pokalbio“, su lemiamačiuoju, susitikimo su gyvenimo peripetijų ir mirties režisieriumi, su tuo, kas galėtų patvirtinti gyvenimo kelionės kryptį ir atsakyti į leitmotyvų tampačius klausimus:

„Taciau manęs nebus, jie ne-tausos manęs. Ir kam ta aikštė, upė ir viskas, jei manęs nebus?“ (p. 6)

„Kas aš esu? Kur aš einu? Iš kur aš ateinu?“ (p. 15)

„Kas aš esu? Į kur einu?“ (p. 17)

„Kaip mylime? Kada mylime?“ (p. 75)

„Kada mylime? Kodėl mylime? Kaip mylime?“ (p. 77)

„Kodėl jis laukia jos? (...) Kodėl jis nepaliko jos savo likimui?“ (p. 149)

„Kodėl aš ieškojau jų? Kodėl aš sutikau juos? Kodėl aš praradau juos?“ (p. 170)

Šie klausimai ir besikartojančios sinkopės ritmą įgaunantys „refrenai“ („Negalima, negalima“, „Karaliaučius/Karaliaučius“ (p. 22). „Sudie/Sudie“ (p. 23). „Jis buvo vienas, vienas, vienas“ (p. 178), siejantys teksta, tampa stiprų semantinę krūvį sukaupiančia priemone, kurie pasakojimo metu signalizuoja priartėjimą prie ypatingos svarbos turinčių teksto segmentų ribų. Taigi jau pats teksto segmentavimas atskleidžia literatūrinio vaizdo bei aktorius būsenos dichotomiją, ek-staziškiems, kulminaciniams aktorius būsenų momentams savaip suskaidant vientiso vaizdo grandis, dėmesį sutelkiant į kūrinio psichologinę ir simboli-nę plotmę, paremtą realistiškos iliuzijos kupinu epinio pasakojimo karkasu.

Romano pabaiga reikšmingai siejasi su jo įtanga, sudarydama įremito, uždaro pasakojimo išpūdį. Būtent romano pabaigos peizažas leidžia teigti, jog viso romano tėkmė savaip parafrazuoja Rojaus mitą, o jo erdvė — tai žmogaus ir jo Tėvėrejo susitikimo ir pasitikėjimo sritis. Romano veiksmas užmez-gamas vienuolyno aplinkoje, čia koridorių paveikslų detalėmis įdėmiai slysta žiūrintčiojo akys, reginčios nutapytus stalus (altorius?), šventųjų veidus ir žaiz-venus kančios ir mirties beprasmybę.

„Jis buvo vienas, vienas, vienas. Šitoje pievoje niekas jo nepažinojo. Viskas parėjo nuo jo, jis galėjo rinktis viską.“

Julius sustoja ir pasitraukė į šalį. Pievos žalumai spindėjo rasoje tarsi kraštinio Fra Angeli-ko angelo. Jis pagalvojo apie šešių angelų santarvę. Kaip jie negalėjo būti vienas be kito, niekur kitur, taip šioje padėtyje turėtų būti žingsnis, kaip buti-na spalva: vienintelis, užbaid-giantis viską, darnus su viskuo, įprasminantis viską?

[...] Miglos voratinkliai sklaidėsi ir plyšo ilgais ruožais. Saulė išnori apliedama stogų viršūnėse staigiai, nekaltu raudoniui — tarsi kraujospūdžiui iš aukai paskerstu ėriuko gerklės“ (p. 178).

Jau pats klausimas apie egzistencijos prasmę, tikslą ir tą, kas gali sankcionuoti, teigia, jog chaoso, destruktijos, mirties ir absurdo akivaizdoje žmogus išlieka harmonijos ir tiesos ieškojimo nukreiptas į išganymo vietą — savo idealiąją tėvynę. Baimės nugalejimas veda romano herojų pažadėtosios žemės linkui.

„Sventiškas jausmas, tūnojęs jame nuo pirmojo žvilgsnio į dangų bokštelyje, suskambo kaip užgautas varpas. Aš apsi-grėžiau — žnabzdėjo jis. Aš apsi-grėžiau, aš nebijau jų!“ (p. 178).

Baimė ir pasakojimas be pabaigos

Kas yra tas mitinis bebaimis atsigrėžimas, prie kurio artėjo visas pasakojimas apie baimės genamą „herojų“? Į ką atsigrėžiamą romano pabaigoje? Ką reiškia tas išsivadavimas iš mirties (?) baimės, tas šventiškas laisvės pojūtis? Regis, tai, kas Algirdo Julius Greimo

Justinas Marcinkevičius

Arnoldo Baryso nuotrauka

Justinui Marcinkevičiui suteikta Herder'io premija

Viennos universitete lietuvių poetui Justinui Marcinkevičiui įteikta Vokietijos kultūros ir mokslo pasaulyje gerai žinomo Alfred Toepfer fondo Johann Gottfried Herder vardu pavadinta tarptautinė premija (Herder — Preise) ir 30 tūkstančių Vokietijos markių čekis.

Rašytojas, poetas ir filosofas Johann Gottfried Herder, studijavęs Karaliaučiaus universitete pas Immanuel'į Kantą, visą gyvenimą skleidė Europos kultūros paveldo puoselėjimo idėją. Dainų rinkinyje *Tautų balsai dainose* 1807 metais jis pirmasis paskelbė aštuonias lietuvių liaudies dainas. Rinkinyje atkreipė vokiečių romantikų dėmesį į lietuvių kalbą, kuri tuomet buvo prie pat išnykimo ribos. Šių dainų paskelbimas Vakarų šviesuomenę paskatino domėtis Lietuvos istorija, tautos likimu.

Septynios Herder'io premijos kasmet skiriamos Rytų ir Vidurio Europos šalių nusipelnusiems asmenims, padedantiems saugoti ir ugdyti Europos kultūrinį palikimą.

Justinas Marcinkevičius — antras Baltijos šalių rašytojas, pelnęs Herder'io premiją. Pervai ji buvo paskirta estų literatūros klasikui Jaan Kross. O prieš ketverius metus Herder'io premiją pelnė lietuvių mokslininkas-lituanistas Zigmantas Zinkevičius.

Tardamas žodį laureatams, mokslininkas, baltistas Friedrich Scholz Justiną Marcinke-

vičių įvertino kaip vieną iš žymiausių pokario poetų, sunkiomis sąlygomis iš savo tautos sėmusi kūrinių impulsų. Ypač pabrėžtiną Marcinkevičiaus kurinių lietuvių kalbos grynumą.

Kai į Vilnių iš Viennos grįžusio Justino Marcinkevičiaus prašiau tarti keletą žodžių *Draugo* skaitytojams, jis pasakė, jog džiaugiasi, kad lietuvių kalba ir kultūra prisimenama ir įvertinama pasaulyje. Ši premija jam ypač brangi, nes yra dideli Herder'io nuopelnai folkloristikoje. Šis iškilus mokslo vyras ir poetas Lietuvai tam-tam laikais išgarsino mūsų liaudies dainas, jose įvelgė mūsų tautos dvasią ir genialumą. Pasak Marcinkevičiaus, džiugu, kad kai kuriuose pasaulio universitetuose dėstoma lietuvių kalba. Tai svarbu, išsaugant lietuvių kalbos savitumą.

Johann Gottfried Herder premija papildė šio mokslo vyro vardu pavadinta stipendija, kuri premijos laureatui pasiūlymu skiriama jaunam mokslininkui studijoms Viennos aukštojoje mokykloje. Justinas Marcinkevičius pasakė, kad jo pasiūlymu ši stipendija numatyta gabiam Vilniaus universiteto lituanistui magistrantui Vaidui Šeferiui. Šių eilučių autoriui stipendijas yra pasakęs, kad užsimos-jęs studijuoti Algirdo Landsbergio, kitų egzodo rašytojų-modernistų (avangardistų) kūrybą.

Algimantas Antanas Naujokaitis

parašyta Algimanto Mackaus poezijai apibūdinti, tinka ir šiame gana arti poetinės kalbos gyvuojančiam pasakojimui:

„Į pasaulį lyg aklas šunelis išmestas egzistencialistas savo blogbūvi, savo baimę būti, ir jį beprasmiškumą išgyvena stacionariame plane. Algimantas mato toliau ir artiau: jis pažįsta seną kaip žmoniją ir naują kaip dabartinę minutę didįjį istorijos siaubą, žmogaus susitikimą su mirtimi, žmogaus susitikimą su Dievu. Mirtis viena duoda gyvenimui prasmę, verčia ieškoti prasmės. Kaip kovoti su mirtimi, kaip grąžinti žmogui prarastą jo gyvenimo neprasmiškumą? (...) Dievas jam — (...) tai visų kelių ir šuntakių, vedančių į Viltį, įkūnijimas“.

Atrodytų, jog šis išsivadavimo iš baimės ir atsirandantis vil-

ties pojūtis artimas liaudies pasakų bebaimio herojaus polėkiui jo siekiami „ne atstatyti socialinę tvarką, bet atrasti pasaulio tvarką“. Jis nėra istorijos kataklizmų auka, kaip dažnai bandoma interpretuoti šio ir daugelio kitų panašaus

(„išėjimo“) tipo romanų pagrindinius veikėjus. Čia neaktuali dviejų aksiologinių sistemų sankirta (tarkim, Tėvynėje paveldėtos ir už jos ribų naujos neprimtinios, prietaraujančios paveldėtos tradicijos). Būsenos kaita rodo kur kas universalesnį vertių siekimą, naujos aksiologinės sistemos atsiradimą. Ji grindžia atsivertiantį pasaulį herojų, kuriam kelionė, amžinas išvykimas nebūtinai galutinės „atvykimo“ paskirties.

(Nukelta į 4 psl.)

Ricardo Šileikos nuotrauka

Su plunksna ir fotoaparatu

ALGIMANTAS ANTANAS
NAUJOKAITIS

Ričardas Šileika — vienas iš įdomiausių ir jauniausių Lietuvos poetų. Šiame jis šventė savo trisdešimtmetį.

Kultūros ir buitinių mokymuose įsigijęs fotografo specialybę, iki pastarųjų metų Ričardas Šileika gyveno ir dirbo provincijoje, daugiausia Radviliškyje. Čia jis dirbo policijoje, važinėjo į žudynių, kitokių nusikaltimų vietas ir jas fotografavo. Ilgai neištvėrė tų baisių vaizdų. Metęs policiją, išsidarbinęs fotografu rajono laikraštyje. Šileikos nuotraukos — neeilinės, netradicinės. Vis suranda įdomesni, neišprastą vaizdą ar objektą. Bet didžiausias potraukis — poezija. Ričardas Šileikos eilėraščius spausdina Vilniaus, kitų miestų spaudoje, o 1992 metais išėjo jo eilėraščių rinktinė *Kalvarijas*. Jaunas poetas įstojo į Rašytojų sąjungą, dalyvauja „Poezijos pavasariuose“, literatūros vakaruose, kituose renginiuose.

Poezijos rinktinė — ne vienintelė Ričardo Šileikos knyga. Dirbdamas Radviliškio rajono laikraštyje, niekam nieko nesakęs, savo rankomis ir gavęs Gražiškių žemės ūkio bendrovės finansinę paramą, 50-ies egzempliorių tiražu išleido nedidelę, 21 puslapio posakių knygę *Audi vi* (išvertus iš lotynų kalbos — „Išgirdau“). Pasak autorius, tai „minčių verinukai ar atskiros frazės, ištrigusių man ausyse, apie tai net neįtariant jas ištarusiems“. Šios nuostabių posakių, išminties krislelių Šileika užrašė ne iš filosofų, garseybių, bet iš paprastų žmonių — geležinkeliečių, varotojų, kareivių, kiemsargių, bendramokslų ir draugų.

Beje, Ričardas Šileika Radviliškyje pagarsėjo ne tik savo įdomiomis meninėmis nuotraukomis ir neišprastais eilėraščiais, bet ir netradiciniu, hipišku klubu, kurį Ričardas ir jo draugai pavadino „Zabiegaloška“ (išbėgtukė). Klubo manifeste rašoma, kad jo svarbiausias reikalas — drumsti vandenį. Tai reiškia, savo eilėmis, diskusijomis, neišprastomis programomis ir sambūriais drumsti nuobodžią ir banalią provincijos

Ričardas Šileika

Vilmos Šileikienės nuotrauka

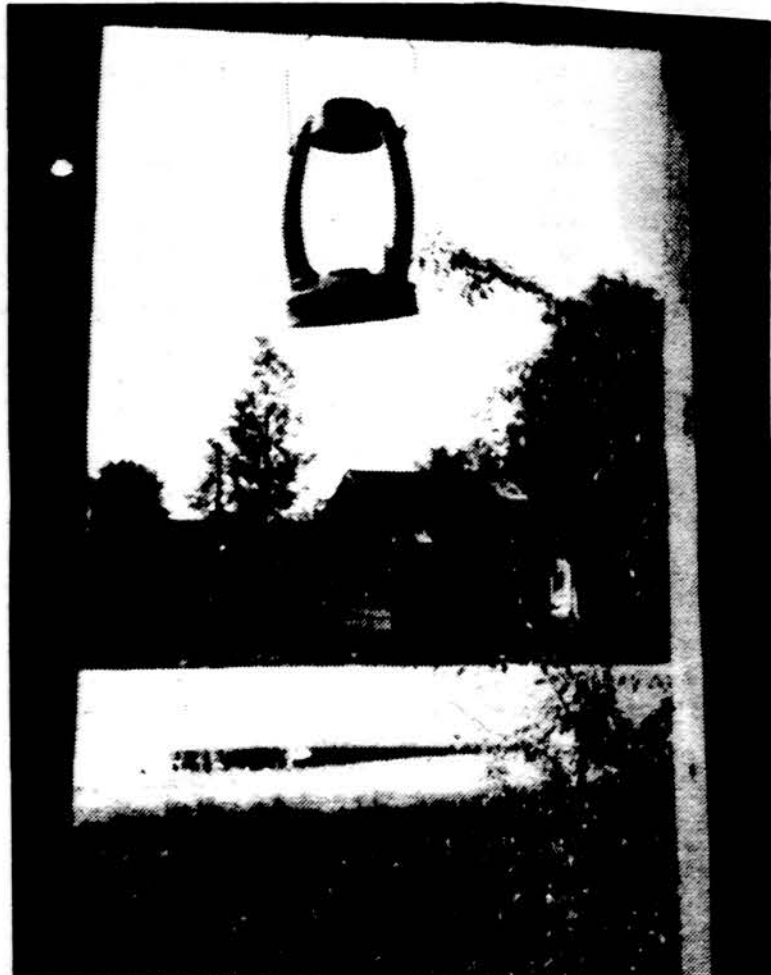
jos miestelio bei jo valdžios kasdienybę, poezijoje, fotografijoje ir kituose menuose ieškoti neišprastų, netradicinių, modernių išraiškos priemonių.

Nežinia, kaip dabar Radviliškyje gyvena šis nenuoroma klubas pernai į Vilnių persikėlęs jo įkvėpėjui ir vadovui Ričardui Šileikai. Kartu su žmona Vilma įsikūręs užmiestyje, prie Žaliųjų ežerų, jis dirba Dailes akademijos fotolaboratorijoje, rašo eilėraščius ir daro neišprastus, jam vienam būdingas menines nuotraukas. Dalyvauja kultūrinėje spaudoje, domisi egzodo rašytojais, parengė ir išspausdino įdomius pasikalbėjimus su Lietuvos atvykusiais Jonu Meku ir Alfonsu Nyka-Niliūnu. Rašytojų sąjungos leidykiai atidavė naują savo poezijos knygą, kurios rankraštį gerai įvertino žinomas poetas Kornelijus Platelis. Pasak jo, Ričardas Šileika įdomus ir savitas poetas. Savo poezijoje jis stengiasi vartoti šnekamąją kalbą, kartais net prasilenkiančią su literatūrine kalba. Jo eilėse gausu buitinių scenelių iš mažųjų Lietuvos miestelių ir kaimo gyvenimo. Kartais tos scenelės gana drastiškos, atskleidžia socialinius konfliktus, kasdieninę žmonių buitį. Bet tai darydamas, Šileika turi tikslą sukurti poeziją, poetinėmis priemonėmis pavaizduoti šiuolaikinio lietuvių mąstymą, žmo-

nių santykius, dažnai nykią jų kasdienybę.

Pluoštelį savo naujų eilėraščių Ričardas Šileika pasiūlė *Drago* šeštadieniniam priedui. Dar pridėjo humoru nuspalvin-

tas nuotraukas, kurias padarė jo žmona Vilma, Dailes akademijoje studijuojanti videomeną. [Tik vieną iš jų drįstame spausdinti, nes pagaliau mes jau esame šeimos laikraštis. — Red.]

Ričardo Šileikos nuotrauka

JAV lietuvių biografijų žinynas

Vilniuje, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institute, visuomenės, žurnalistams buvo pristatytas naujasis šio instituto lei-

dinys — JAV lietuvių biografijų žinyno *JAV lietuviai* pirmasis tomas. Tai stambi, 715 puslapių knyga, kurioje pateikta 2,004

mūsų tautiečių biografijos. Pristatyme kalbėjusi šios knygos mokslinė redaktorė, rengėjų grupės vadovė Jonė Liansbergienė paaiškino, kad į žinyną pateko profesinėje, kultūrinėje, politinėje, visuomeninėje veikloje pasisėmę JAV lietuviai, į šią šalį patekę po Antrojo pasaulinio karo. Kiti, anksčiau Amerikoje apsigyvenę lietuviai, pasak Liansbergienės, paminėti Boston'e išleistoje garsioje *Lietuvių enciklopedijoje*. Be to, žinynas įdėti ir anksčiau į JAV atvykę kai kurie lietuviai (prezidentas Antanas Smetona, Kazys Grinius, Alena ir Mykolas Deveniai ir kiti). Žinyno pirmasis tomas apima pavardes nuo A iki M (imtinai) raidžių. Tomas pradedamas inžinieriaus ir visuomenininko Mykolo Abariaus, o baigiamas kunigo Leonardo Musteikio biografijomis.

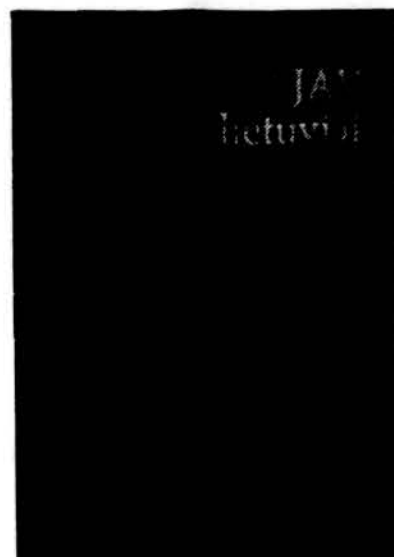
Knygos pristatyme kalbėjęs Pasaulio lietuvių bendruomenės atstovas Lietuvoje Gabrielius Žemkalnis sakė, jog buvo maloniai nustebintas tokia solidžia, gražiai išleista knyga.

Tuo įsitikinau ir aš, pavartęs žinyną. Daugelio asmenų biografijos gana plačios, išsamios. Antai, chemiko ir literatūros kritiko Kęstučio Keblio biografi-

jos tekstas siekia maždaug porą sprindžių. Bet kai kurios gerojai trumpesnės, pavyzdžiui, Valdo Adamkaus, nors jo aktyvus dalyvavimas Santaros-Sviesos sambūryje, kita politinė ir visuomeninė veikla gana plati. Pagalvojau, kad rengdami knygą, jos darbuotoja turbūt dar nežinojo, kad Valdas Adamkus taps Lietuvos prezidentu. Kiek nustebino palyginti nedidelės apimties Jurgio Matiušo biografija (prie jos nėra nė šio pasaulyje pagarsėjusio naujo meno judėjimo pradininko nuotraukos).

Tiek pristatyme kalbėjęs vienas iš žinyno rengėjų, humani-

(Nukelta į 4 psl.)

Jonė Liansbergienė, „JAV lietuvių“ knygos mokslinė redaktorė ir rengėjų grupės vadovė.

Ričardas Šileika

GENŲ ATMINTIS

*girdi protėvis ar proprotėvis
sirgęs sifiliu tai dabar
abiem broliam nuo septyniolikos
metų atimtos kojos*

INVALIDUI PASIMIRUS

*ryte jį pakasė o per dieną
lauke prariogsojo šermenims
šviežiai sukalti suolai ir
apvožtas triratis to vyro
vežimas*

*ženijaus Smetonos laikais
rusas dar nebuvo užėjęs
šlapi metai pasitaike
bulvės supuvo daug šieno
dzindram nuėjo
prie visos pasogos motina
štapelio davė sukniai ar
sarafanui o šliūban
mus vežė arkliais uždėjo
jiems varpelius tai tik
dzin dzin
dzin dzin*

*senoj Kėdainių karčemoj
kur žydai klaksino alutį
įsikūrė brolis*

*nesivaideno nešiūrendavo
naktim giliom įtartinos
personos šikšnosparnių —
nė garso*

*tik retsykiais pasklisdavo
po vidų sčlsvas kvapas*

*Žydkaپیوسنا atsibastė rusas
pasistatė trobą pasisėjo
kručų pirkdavo kiaulieną
turguj
metai dovanojo lazda priedo
kuprą pasodinti nutarė
prieš mirtį obelį*

*žiedlapiais balčiausiais
ji nuklojo kiemą
rudeniop pokšėjo šakose
kaštonai*

PRŪSOKAI

*jie zuite zujo amžinai amžini
atsirandantys iš niekur*

*gulinčioji palatoj su jais
apsiprato ginklas šlepetė
visada po ranka*

*pasitaikydavo kad belėkdami
lubomis tekėdavos tiesiai
sriubon*

PAAUGLĖ FOTOATELJE

*auskaračiai pigaus metalio veidelis
lėlės šukuosena — moters suknėlė ne
visai sirpių vyšnaičių tono aukščiau
kelių ypatingumai — fiziologiniai — gana
pastebimi kojelės it iš paveiksliuko
bateliai regis šiek tiek spaudžia*

atkutęs fotografas aplink kad tupinėja!

*tik užraktą nuspausdamas pamatė
iš po dailios suknėlės išslydusią
netyčia liemenelės petnešą*

AUTOBIOGRAFINIS

*ties Pageležiais dar ūkčiojo siaurbėgis
traukinys Berankio Jurgio kryžius
guldė galvą žemėn klotimuos dulkinos
jaunimas paraistė miglą virė laumės
tada aš atėjau atsinešiau karaliaus
vardą ir pravirkau kartu su lietumi
paaugęs išbarščiau dantis gerklė
užauginau anginą iš pasakos pirmos
atbėgė trys vilkai surijo mano košę
dar karūna nebuvo nukalta*

*virš nykaus pilko tam tikrų privalumų
turinčio miestelio einantys debesys
susidrumščia išsibuzoja paklūsta
bendrai nenuotaikai: tai ypač
išraiškinga ir regima penktadienio
vakarais kai užsidaro jos balkonų
langai nukarstomi skudurai
sukraunamas rezginėlis ir autobuso
sėdynė vėl sulaukia jos užpakalio
minkštimo*

*ūkianti transformatinė
išpilotų krūvoj besikapstęs
vaikas sandėliai pilni
žvyro kairys kelis stiprokai
nubrozdingtas (to net nejaučia)
ir — pražystantis veidukas kai
delnelin papuola nugludintas
velnio pirštas*

*pilnutėliai sagonai taukų
kieme priešlakstyta raudono
klanai besmegenio veidas
ramus aukščiau dūmo stulpas
voneleje vaikas įmestas žaislas
moteris čia pat pamaišo taukus*

RADVILIŠKIO STOTYJE

*toks rytas — nelyg iš šaldytuvo ištraukta
žuvis ir žiovulys akių kampuos klėjai
tačiau matai kaip saulėje pursloja CO₂
ir pukšdamas palieka vamzdį) ant stiklo
H₂O lašelių beryšiška tvarka sapnuotą
reginį išpainioti mėgina sėdintysis*

*atkibilkšniuoją:
galva koks pusmetris nuo žemės veido
lyg nėra arkinis tiltelis nugara
stabteli išsitiesia kiek pajėgia
įsistebeilija m.šruto užrašan*

Penktadienio parodos judėjimas

Galiu nuspeti, kad žuvas, gegužės 8 dieną apžvelgęs Čiurlionio galeriją Čikagoje, nesu-
prato, ar žaidžiama jo gerano-
riskumu, ar bandoma pralink-
minti. Kalbu ne apie rimtąją
„Buitis ir fantazija“ dalį. Eks-
pozicijos branduolys: masė ir
krūvis — Aldonos Pečiurienės
pagalvės, dėl kurių ir buvo ruo-
šiama paroda. Visi kiti prisijun-
gę „štrichu“, spontaniškai imp-
rovizuodami tai buities, tai fan-
tazijos, tai motinos, namų te-
mas. Stiliškai susidarė chao-
tiška erdvė, kuri sudrebino kon-
servatyvumo remus. Paroda ta-
po renginiu, ir daugelis patyrė
malonumą, tai regėdami.

Neigiamų atsiliepimų lygia-
vertiškumas teigiamiems leido
tikėtis naujų pajėgų — tuomet
suoliais judetume tikrojo mo-
dernizmo link, gal net įtiktu-
mem mūsų įvairialypiam žiu-
rovui? Žodžiu, tikrai nuosirdžiai
kviečiame įsijungti į kultūrinį
gyvenimą — juk kritikuoti leng-
va, tačiau padaryti?...

Grįžkime prie parodos. Įvar-
dinkim esminį kūrėbos niuan-
są: dalyvavusių eksponatų gi-
mė darbo metu iš darbe esančių
medžiagų. Likę gražūs medžia-
gos gabaliukai prašėsi neišme-
tami, iš jų Aldona Pečiurienė
pasivijo išsilaikanti kolekcija pagal-

Aldona Pečiurienė atidaro „Buitis ir fantazija“ parodą Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre Čikagoje.

vėlių. Palaipsniui išsivystė nau-
jos atraižų panaudojimo idėjos
kaip tekstilinės kaukės arba
geometrinės formų — kabo pi-
ramidės, rutulio, kvadrato, tri-
kampio, apskritimo — pasitelki-

mas naujai įdomiai pagalvės
interpretacijai. Galų gale toks
elementarus buitinis objektas
tapo tikru meno kūrinium: ne tik
estetizmas, bet mintis, asociaci-
ja užima pirmąjį planą.

Panašiai atsirado Algimanto
Mikalauko bei Virginijos Ta-
mulavickus darbai. Netgi virš
vaisių stalo kabančio „bičių“
spiečiaus žaliava taip pat nėra
specialiai pasirinkta.

Pats pirmasis eksponatas, nu-
rodęs kryptį kitiems, buvo Al-
girdo Pakarklio „Pripastas Či-
kago oras, paruoštas išvežimui
į Lietuvą“. Paskutiniai — Sau-
liaus Rakausko gigantiški ir
daugiaprasmiški darbai, atsiradę
tik po vaidinimo. Prieiname
prie „Buitis ir fantazija“ kulmi-
nacijos — Haroldo Šilioniuko ir
Vaido Petkevičiaus pasirodymo
— t.y. „vorų“ šokis su šviesos ir
muzikos efektais. Neįmanoma
nupasakoti — reikia pamatyti.
Aktorių ir jų plastikos, energi-
jos, jaunumo nesinori paleisti iš
akių.

Judesio konstantas — gal
taip būtų perfrazuota „Buitis ir
fantazija“. Ir niekada ši paroda
— renginys nebūtų tokia įspū-
dinga, jeigu su baltos baltutėlės
sienos — aciu Viktorui Lauri-
naičiui ir Saliui Rakauskui už
didžiulį indėlį į Čiurlionio gale-
riją. Dėkui „Ricardo“ spausdavei
už lankstinukus. Taip pat aciu
Aldonai Jurkutei už daugiausia
veiklos sukelusį eksponatą —
karštą bulvę. Aciu nežino-
mam autoriui ir kitam, išneš-
siam drąsiai kompoziciją prieš
pat parodos atidarymą (įdomios
istorijos??)

Iš rengėjų pusės — malonu
pristatyti parodos ir Čiurlionio
galerijos rėmėją — Algirdą Au-
gaitį, kurio vardą tikimasi mi-
nėti dažnai. Galų gale dėkui,
kas suprato. Argi nebuvo smu-
gu?

Ula Juškytė

JAV lietuvių žinynas

(Atkelta iš 3 psl.)

tarinių mokslų daktaras Anta-
nas Balašaitis, tiek Jonė Lians-
bergienė paaiškino, kad tekstų
apimtį diktavo galimybės —
apie kai kuriuos asmenis nepa-
vyko surinkti daugiau biografi-
nių ir kitų duomenų.

Vartant žinyną, į akis krito jo
rengėjų kruopštus darbo rezul-
tatai. Antai 1996 metais išleis-
tas Vytauto Vanago *Lietuvių
rašytojų sąvadas* papiktino poe-
tą ir filminką Joną Meką, kad
nurodyta klaidinga jo gimimo
diena — gruodžio 23-joji, nors
jis yra gimęs diena vėliau —
per pačias Kūčias. Atsivertęs
naują žinyną, pamaciau, kad
Sąvada klaida atitaisyta, Jono
Meko gimimo diena tiksliai, tei-
singa — gruodžio 24-oji. Turbūt
neturės pagrindo likti nepaten-
kintu ir Bernardas Brazdionis
— jo gimimo diena žinyne nuro-
dyta ir pagal senąjį, ir pagal
naująjį kalendorių. Viena iš
žinyno rengėjų Apolonija Kuz-
mickienė sakė, kad vengiant
klaidų, netikslumų, žinyne ap-
rašomiems asmenims buvo
siuntinėjami parengti tekstai,
su prašymu juos grąžinti lei-
dėjams su savo pataisymais ir
pastabomis.

Mano dėmesį atrėpė ir prie
biografijų įdėtų portretų įvai-
rovė. Jie nestandartiniai, ne ofi-
cialūs, kas buvo būdinga sovie-
tinių laikų enciklopedijoms.
Štai, laisvai su gera nuotaika
parinęs tas pats Jonas Mekas;
prie valgių, o gal ir prie geri-
mių stalo sėdi taip pat gerai
nusiėtikusi poete Vitalija Bogu-
taite.

Žinyno pirmajame tome idėta
1,037 iliustracijos. Taigi vos ne
pusė tekstų — be aprašomų as-
menų portretų.

Jų tiesiog nepavyko gauti,
surasti. Tad dėl šių ir kitų trū-
kumų teneisidžia žinyne ap-
rašomi asmenys, — sakė ren-

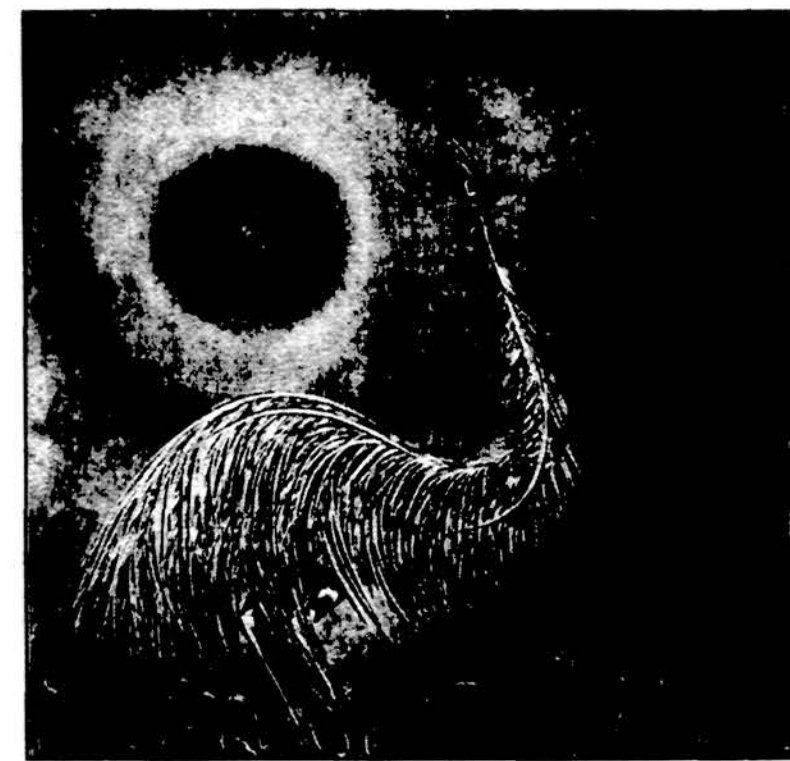
gėjų grupės vadovė Jonė Lians-
bergienė.

Kalbedamas pristatyme vie-
nas iš svarbiausių žinyno ren-
gėjų A. Balašaitis kalbėjo, kad
šis leidinys prisidės prie mūsų
tautos istorinės atminties iš-
saugojimo, neleis pamiršti iški-
lių išėjusių lietuvių, daug pri-
sidėjusių prie bendruomenės
tautiskumo išlaikymo, prie jų
dalyvavimo Lietuvos laisvės by-
loje.

Rengėjų vardu Jonė Lians-
bergienė išreiškė nuosirdžią padė-
ką už paramą, renkant duome-
nis, kitus šaltinius Lituanisti-
kos tyrimo ir studijų centro Či-
kagoje vadovui dr. Jonui Rač-
kauskui, JAV lietuvių bendruo-
menės veikėjams Vytautui Ka-
mantui, Juozui Polikaiciui, žur-
nalistams Broniui Juodeliui,
Juozui Žygiui ir daugeliui kitų.
Jie visi paminėti žinyno pra-
tarmėje.

Kai knygos pristatyme leidejų
paklausa, kada išeis žinyno
antrasis tomas, jie atsakė, kad
tuomet, kai atsirastų pinigų, pa-
davus pirmąjį tomą. Juk šis so-
lidus leidinys gana brangiai at-
seina — pirmojo tomo leidyba
pareikalavo 214,000 litų. Jo
tiražas — 2,000 egzempliorių.
Jau atėjo pinigai iš prenumera-
torių, kurių priskaiciuojama per
šešis simtus. Laukiami nauji
prenumeratoriai ir pirkejai.

Antrasis tomas apim-
sias abėcėlės raides. Jame bus
abiejų tomų pavardžių rodyklė,
aukotojų sąrašas. Leidejų grupės
vadovė Jonė Liansbergienė
sakė, kad antrame tome taip
pat bus praleisti, praprusę
pavardžių papildymai, pastebė-
ti netikslumai bei klaidų patai-
symai. Liansbergienė kvietė
skaitytojus pranešti leidejams
apie pastebėtus netikslumus.
Pristatyme kalbėjus Pasaulio
Lietuvių Bendruomenės atsto-
vas Lietuvoje G. Žemkalnis sa-

Vaclovas Ratas

Australijos „Emu“ paukštis, 1970
Monotipas (spalvotas), 53 x 52 cm

Australijos lietuvių dailininko Vaclovo Rato darbų paroda
buvo atidaryta vakar, gegužės 22 dieną. Lietuvių dailės muziejuje,
Lemont, Illinois, kur ji vyks iki šių metų birželio 7 dienos.

kė, kad daug lietuvių išėjusių gy-
veno ir gyvena ne tik JAV, bet
ir Kanadoje, Australijoje, Ar-
gentinoje, Rytuose ir kitur —
beveik trisdešimtyje įvairių ša-
lių. Ir šie išėjusieji laukia pana-
šaus žinyno.

Rengėjų grupės vadovė Jonė
Liansbergienė paaiškino, kad
žinynas *JAV lietuvių* — tai tik
didelio darbo pradžia. Sumany-
ta leisti visą panašių žinyną se-
riją *Pasaulio lietuvių*. Išspil-
dys šios serijos pirmojo sumany-
tojo, buvusio Mokslo ir enciklo-
pedijų leidyklos direktoriaus
Zigmanto Pociaus idėja — iš-
leisti visose šalyse atsidariusių
lietuvių biografijų žinyną.

Kai paklausa, apie kurios
šalies lietuvių ruošiamasi iš-
leisti tolimesnį žinyną, Jonė
Liansbergienė paminėjo Kana-
dą, nes joje yra didžiausia jo
JAV lietuvių bendruomenė. Jei
ši bendruomenė suras pinigų

žinyno leidimui — ilgai neuž-
truks ir jo parengimas.

O kad būtų galima surinkti
lėšų žinyno *JAV lietuvių* antra-
jam tomui, leidejai laukia naujų
prenumeratorių ir pirkejų. Už
žinyno pirmojo tomo persiun-
timą oro paštu prenumeratoriai
prašomi atsiųsti po 8 JAV dolerius
(čekiais). Visi kiti knyga
gali įsigyti institutui atsiuntę
čekį — po 23 dolerius už žinyno
pirmąjį tomą ir po 10 dolerių už
persiuntimą. Čekius prašoma
siųsti šiuo adresu: Mokslo ir en-
ciklopedijų leidybos institutas,
Loretos Asanavičiūtės gatvė 23,
2050 Vilnius, Lietuva — Li-
thuania. Faksas — 45-85-37.
Elektroninis paštas — Kiselis@
meli.taide.lt. Šiuo adresu gali-
ma siųsti ir papildymus bei pa-
taisymus žinyno antrajam to-
mui.

Algimantas Antanas
Naujokaitis

Algirdo Landsbergio romanas „Kelionė“

(Atkelta iš 2 psl.)

Taigi pasakojimas išvedamas
į mitinio universalumo lygmenį,
kur herojų suteikiama galia
migruoti tarp Gyvenimo ir Mir-
ties, romano erdvę komponuo-
jant kaip išnykstančią ribą,
skiriančią Rojų ir Pragą.
Figūratyvinis pasakojimas yra,
kas šią opoziciją paslepia po
chaozo išpūdį kuriantis hero-
jaus aplinkos idealizavimu, pa-
laikantiu realistiškumo, o sap-
nų dimensijoje ir siurrealizmo
iluziją. [...]

Landsbergio romaną *Kelionė*
paveiktą poekspressionizmo, siur-
realizmo srovių, galima bū-
-

pavadinoti būsenos, arba poeti-
niu romanu. Kaip ir Škėmos ro-
mane *Balta drobulė* čia keliama
egzistenciniai klausimai, lie-
kantys neatsakyti, suteikia ro-
manui atviro, neužbaigto pasa-
kojimo išpūdį. Visą erdvę ro-
mano struktūra lemianti verti-
kalės kryptis, atitinkanti nega-
tyvaus/pozityvaus — opoziciją,
vyraujančią tik kritiniais, lūžio mo-
mentais. Kasdienė realybė ir
sapnas įkūnija šios vertikalės
žlugimą — permainos, chaozo,
Karnavalio išsilaikymą. Vertybių
hierarchijos, aiškios jų gradaci-
jos siekis išlikti tik iškomojo-
je, bet taip ir nerandamoje
utopinėje manipuliacijos fazėje
ir meno karinių erdvėje.

Bėbaimis herojus — tai pas-
merkta nuolat ieškoti to, kas
galėtų įkvėpti baimę, t.y. ieško
galinčio nurodyti veiklos kryptį
ir įvertinti atliktus žygius. Ju-
lius nuolat ieško autoriteto, ga-
linčio atsispirti mirtčiai. Nei Ju-
lius tėvas, nei vienuolis Gaile-
nas negali išvengti mirties.
Taip tarsi paneigiama tiek
šventoji, tiek pasaulietinė in-
stitucija, kurioms atstovautų
šie du veikėjai. Romano herojus
siekia ne atstatyti prarastą so-
cialinę tvarką, bet atrasti nuo jo
paslėptą pasaulio tvarką. Jis
ieško atramos prieš smurtą,
kanciją, žudynes. Nepaisant to,
kad herojus neranda tokio lė-
mėjo, kuris sugebėtų atskleisti
pasaulio tvarką, atsakyti į gyve-
nimo prasmės klausimą, roma-
nas baigiamas optimistine, viltį
žadinančia gaida. Tai saulele-
kio — mišrių vaizdas, Juliaus re-
gimas, vėl traukiantis į Vokietijos
gilumą. Peizažas įremina ro-
mano kompoziciją (Julius trau-

kiantis iš Lietuvos, keliais štri-
chais piešiamas saulėlydžio pei-
zažas), paliekant aiškiai atviro
romano struktūrą (Julius nera-
do atsakymo). Tai savotiškas
pažadas „bėbaimis herojų“
(Greimo žodžiais), jog jo progra-
ma dar neišsėmė. Iš esmės tai
herojų glaudinčio latentinio
lėmėjo paieškos, atveriančios
begalinę pasakojimo atsinaujin-
imo perspektyvą.

Būsenos atspindys peiza-
že. Viso romano peizažai tarsi
pritaikyti aktoriui, orientuoti į
jo būsenas. Sunku rasti ribą,
skiriančią aktoriaus būsenos ir
peizažo sritis, jos užkloja viena
kitą, kurdamas ypatingą as-
mens vienatvės išgyvenimų at-
mosferą, kurioje peizažas pake-
liamas virš realistiškos akto-
riaus judėjimo erdvėje iluzijos.
Peizažas tampa aktorių išgyve-
namų būsenų raiškos priemone.

Šviesokaita — ypatinga sce-
novaizdžio kurimo priemonė —
priderinama prie aktoriaus bū-
senos: „bematant jo akis užplū-
do spalvos“ („Tamsa griuvo ant
jo be pradžių ir be galo ir ap-
glėbė jį [...]) Ar tamsa išsigando,
ar jai buvo metas baigtis, bet
kambarys ėmė šviesėti, lyg kas
būtų pylęs vandenį į rašalinę.“
Peizažas aktyviai nukreipiamas

į aktorių („[...] sienų akmenys
judėjo iš vietų ir grėse užgriūti
jį, jei neišies laikų“). „Vienuo-
lyno langai smigo jo nugaron
tarsi daugybė adatos dūrių“.)

Grėsmės nuojauta, skausmo
ir mirties baimė, patiriama he-
rojaus, jo pojūčius jaudrina
taip, kad baimė įkūnijama
„puolančiu, žeidžiančiu“ peiza-
žu. Epizoduose, nesusijusiu su
lūžio, kaitos aspektais (Juliaus
pasitraukimas iš Lietuvos, jo
bėgimas į vakarus, į Vokietijos
gilumą), universalus erdvės mo-
deliavimo būdas — apatios/
viršaus opozicijos raiška neten-
ka ryšio su potityvaus/nega-
tyvaus pradais. Kasdienybės
erdvė tuo primena chaotišką
sapno erdvę. Prieglobstis gali
tapti bet kuri vieta lygiai taip,
kaip ir pavojaus ar mirties
skleidėja. Rūšys dirbtuvės,
kurios tualetė slepiasi, išsisi
pervargę darbininkai, ar Veiso
namų rūšys kuriame Julius

pirmąsyk prisiliecia prie gei-
džiamos Hildės, suteikia tokį
pat saugumą, kaip ir miškinga
kalvelė už dirbtuvių, patogi pa-
sislėpti nuo bombardavimų, ar
apžvalgos bokštelis, kuriame
užsidaro sukilusių darbininkų
būrys. Gatvių tuštuma (nuolat
pabrėžiamas tylos, kurioje plu-

duriuojama, motyvas) kelia pa-
našią grėsmę, glūdinčią pastatų
viduje (rusų registracijos punk-
tus; butas, kuriame komunistas
Lorenas aptinka besislapstan-
čius Julį ir jo draugę, baž-
nyčios griuvėsiai). Taigi ir vi-
daus, ir išorės erdvė lygiai taip
pat nesaugi. Viskas sumišę, ke-
lia grėsmingos netvarkos, chao-
tiško veiksmo, kartu nepaprasto
gyvybingumo išpūdį.
„Įdubėje sulipę gulėjo du že-
mės spalvos kūnai. Už jų akira-
tyje liesnėjo miestas. Dangus
sušvisdavo geltoniu, raudoniu ir
purpuru — lyg kas atidarintų
ugnies katilą“ (p. 60).

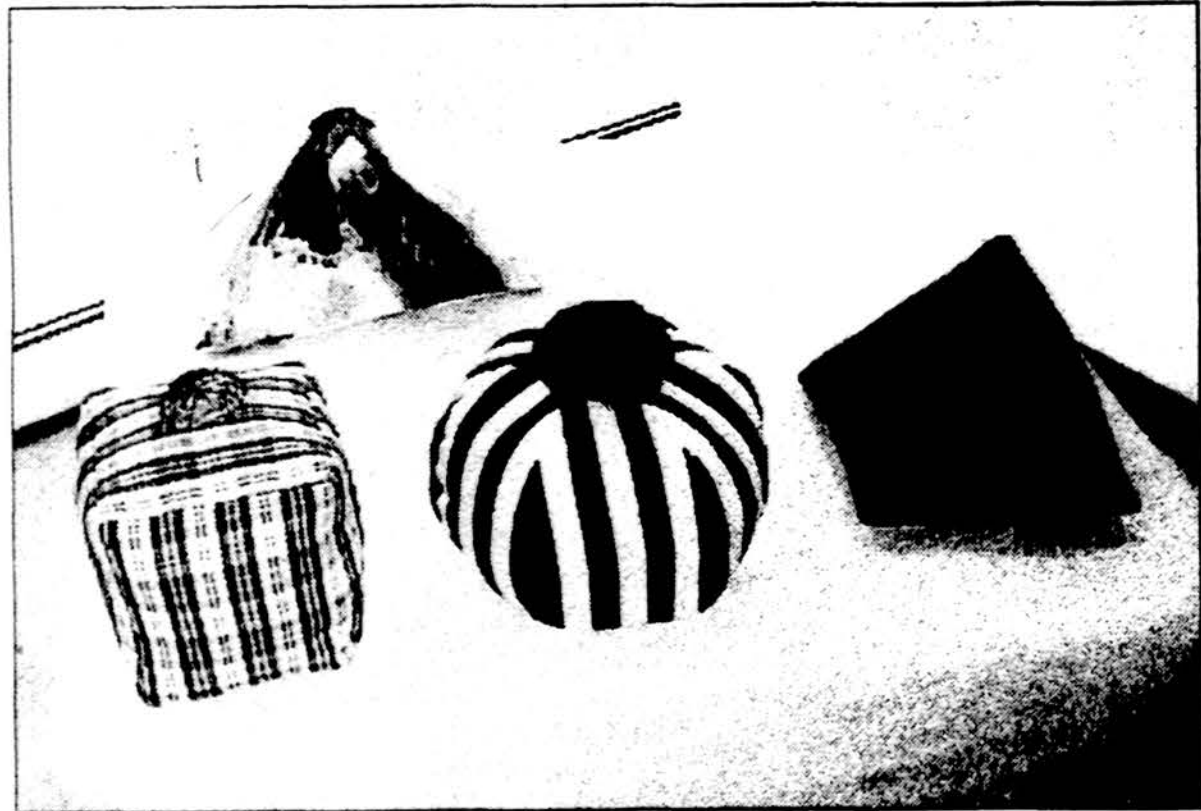
(Tęsinys ateinantį
šeštadienį)

Lietuviški filmai festivaly Japonijoje

Du Lietuvos režisierių filmai
buvo parodyti balandžio 25 die-
nų Japonijos sostinėje Tokijo
viename garsiausių eksperi-
mentinio kino ir videofilmų fes-
tivalyje „Image Forum“. Tai —
Lietuvos kino gerbėjams gerai
žinomi filmai: Audriaus Stonio
„Skrąjojimai mėlynam lauke“ ir
Aruno Matelio „Iš dar nebaigtų
Jeruzalės pasakų“.

Kaip ELTAI papasakojo Aru-
nas Matelis, šiuos filmus, pa-
matė kituose tarptautiniuose
festivaluose, atsirinko patys
seimininkai. Arūno Matelio fil-
mas į japonų akiratį pateko
Brazilijoje, o Audriaus Stonio
darbas — Vokietijoje, Oberhau-
sen festivalyje.

Abu lietuviški filmai Tokijoje
buvo rodomi festivalio „Image
Forum“ atidarymo dieną, o vė-
liau pakartoti dar du kartus.
Organizatorių prašymu, Stonys
ir Matelis sutiko, kad jų filmai
po festivalio būtų rodomi ir ki-
tuose Japonijos miestuose —
Osaka, Yokohama, Fukuoka.

Parodos „Buitis ir fantazija“ kai kurie eksponatai Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Čikagoje.

Aldonos Pečiurienės pagalvės parodoje „Buitis ir fantazija“ Čiurlionio
galerijoje, Jaunimo centre, Čikagoje.